

FRI-2G.307-1-PP-08

EDUCATION AND TRAINING OF ADULTS IN THE FORMAL EDUCATION SYSTEM¹³

Pr. Assist. Prof. Valentina Vasileva, PhD

Department of Pedagogy, Psychology and History

“Angel Kanchev” University of Ruse

Tel.: 082/888-268

E-mail: vvasileva@uni-ruse.bg

***Abstract:** Lifelong learning is increasingly commonplace in defining each country's education policy. It can be seen as a lifelong learning process. In turn, it implies that people need to continue learning, to renew their learning not only through informal learning methods that everyone uses in their daily lives but also through their repeated participation in formal education. In this way, the knowledge, skills and competencies that are inherent in every person with an acquired level of education are renewed.*

***Keywords:** Lifelong learning, Adult, Formal Education.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Формално образование и обучение е това, което се извършва в организирана и структурирана среда (т.е. в образователна или обучителна институция или на работа) и е с явното предназначение за обучение (от гледна точка на цели, време и ресурси). Формалното обучение е съзнателно от гледна точка на учащия се. Обикновено то води до валидиране и сертифициране. (CEDEFOP, 2008, p.86).

Неформалното обучение представлява планирани дейности, които не са явно предназначени за обучение (от гледна точка на целите, времето и подкрепата за обучението). Неформалното обучение е съзнателно от гледна точка на учащия се. (CEDEFOP, 2008, p.86).

Доставчици на обучение са институциите, които провеждат формално образование и обучение и неформално обучение.

Организации, институции, индивиди или групи хора, които могат да влияят или да бъдат повлиявани от резултатите и очакваните ефекти в резултат на прилагането на целенасочените дейности в сектора за учене на възрастни са заинтересованите страни в този процес.

Ученето през целия живот, според Меморандума на Европейската комисия за Учене през целия живот, приет през 2000 г., включва всяка дейност за учене, предприемана през целия живот за подобряване на знанията, уменията и компетентностите.

Компетенциите от своя страна включват съвкупност от умения, знания, нагласи и поведения на учащите за постигане на високи резултати (нива на представяне) в дадена професионална роля или определена организация (CEDEFOP, 2008, p.49)

ИЗЛОЖЕНИЕ

Според МСКО от 2011 г. (Международна стандартна класификация на образованието или ISCED 2011) и българското законодателство в тази област, може да се представи следната дефиниция за участие на възрастните във формалното образование:

Образованието и/или обучението на възрастни в училищната система (вкл. и професионалните колежи) и в Центровете за професионално обучение (ЦПО) се осъществява

¹³ Presented a report of October 27, 2017 with the original title in Bulgarian: ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ НА ВЪЗРАСТНИТЕ ВЪВ ФОРМАЛНАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА СИСТЕМА

по учебна документация за възрастни (лица, навършили 16 г.), за придобиване на степен на образование или степен на професионална квалификация. То включва учащите възрастни, обучавани според съответната учебна документация както следва:

- Лица, навършили 16 години за придобиване на основно образование (начален и прогимназиален етап) във всички видове общообразователни училища без гимназиите, в задочна, вечерна или самостоятелна форма на обучение;
- Лица, навършили 16 години за придобиване на средно общо образование в задочна, вечерна или самостоятелна форма на обучение в общообразователните средни училища;
- Лица, навършили 16 години за придобиване на основно образование и на I СПК с прием след завършен VI или VII клас във вечерна, задочна или самостоятелна форма на обучение;
- Лица, навършили 16 години за придобиване I СПК с прием след завършено основно образование във вечерна, задочна или самостоятелна форма на обучение;
- Лица, навършили 16 години за придобиване на средно образование и/или придобиване на II или III СПК в задочна, вечерна или самостоятелна форма на обучение;
- Лица за придобиване на IV СПК във всички форми на обучение;
- Лица, навършили 16 години за придобиване на основно или средно образование или за придобиване на СПК в училищата към местата за лишаване от свобода;
- Лица в курсове за придобиване на I, II или III СПК в ЦПО и в платено обучение в професионални гимназии или колежи.

Обучаемите лица в курсове за ограмотяване и други видове краткосрочни курсове, не водещи до придобиване на степен на образование или степен професионална квалификация, не се включват в обхвата на учащите възрастни във формалното образование, тъй като тези видове обучения по дефиниция се отнасят към неформалното обучение (Doklad za napredaka v sektora za uchene na vazrastni v Balgaria 2014, 2015).

Възрастните, участващи в общо или професионално обучение след начално образование, както и в обучение за професионални и / или лични цели, имат за цел да придобият знания, умения и компетентности по теми, представляващи интерес за тях; да придобият основни умения, които не са придобили по-рано в началото си образование или обучение (като грамотност, математика), да получат достъп до квалификации, които не са придобити. (CEDEFOP, 2008, p.24)

Образованието за възрастни включва не само дейности, водещи до традиционни квалификации от сферата на училището или висшето образование, но всички дейности на обучение, водещи до квалификации/сертификати, които могат да намерят място в Националната рамка на квалификациите.

Курсовете за основни умения са дейности на обучение, които включват фундаментални умения за писане и смятане и информационно-комуникационни технологии, и често се смятат за типичен пример за неформално образование за възрастни (Vazrastnite v sistemata na formalnoto obrazovanie. Politiki i praktiki v Evropa., 2011).

Изискванията за квалификация се увеличават във всички професионални категории - включително и тези на най-ниското стъпало на стълбата за заемане на умения. Тази тенденция на "усъвършенстване" може да бъде повлияна от изискването хората да адаптират постоянно своите умения към продължаващата структурна промяна на пазара на труда. Общият процент на възрастните, участващи във формалното образование е нараснал през последните години поради това, че намалява броя на работната сила с увеличаване на възрастта на хората.

Ученето през целия живот е от първостепенно значение. Проблемите, породени от застаряването на населението и липсата на квалифицирана работна ръка, изискват прилагането на последователна и амбициозна стратегия, която да намали преждевременно напускащите и отпадащите от училище ученици, да бъде изработен цялостен план за придобиване на нови знания, умения и компетентности от възрастните. Утвърждаването и

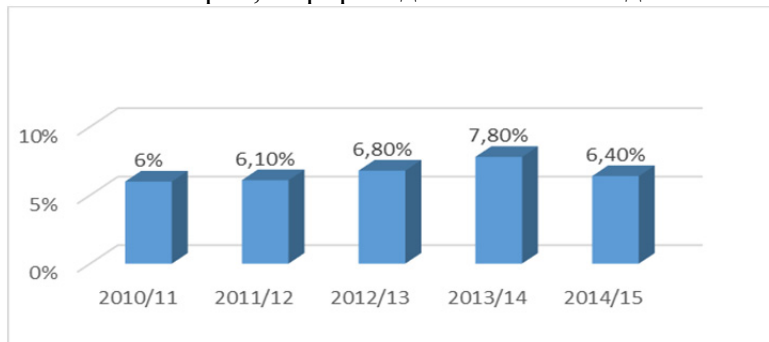
акредитирането на знанията, уменията и компетенциите на хората може да помогне за персонализиране на обучението и да го направи по-рентабилно. (Skill needs in Europe, Focus on 2020 Cedefop Panorama series; 160 Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.20)

Едно от най-големите предизвикателства за възрастните учащи, които искат да се включат във формалното образование и обучение, е да съчетаят учебните си ангажименти с други задължения, като семейство и работа. По тази причина, много от тях търсят програми, в които учебните ограничения (по отношение на време, място, темп или метод на обучение) са минимизирани. Ефективното адаптиране на обучителните програми към нуждите на учащите се може да играе важна роля в премахването на бариерите по отношение на тяхното участие за формално образование и обучение. Това може да се постигне чрез алтернативни режими на доставка на обучение, като вечерни класове, дистанционно обучение или електронно обучение.

На тези изисквания отговарят отвореното обучение, дистанционно образование и обучение, и електронно обучение, които са особено подходящи за нуждите на възрастните учащи се. Вечерните и задочните курсове отговарят частично на изискванията на учащите. Голяма част от възрастните учащи се включват във формалното образование с цел валидиране на резултатите от обучението, постигнати в неформалните и нередовните контексти на обучение.

По данни на Националния статистически институт, формално образование и обучение на възрастни в България през учебната 2014/15 година се провежда в 294 общообразователни, професионални училища, професионални гимназии, професионални колежи и в 362 Центрове за професионално обучение (ЦПО).

През периода 2010- 2015 учебна година броят на възрастните, участвали във формалното образование в България, варира в диапазона от 48 до около 60 хиляди учащи.

Фиг. 1. Относителен дял (%) на учащите възрастни от общия брой на учащите във формалното образование

През учебната 2014/15 година една трета от учащите възрастни (22.9%) се обучават за придобиване на средно образование и II степен на професионална квалификация в професионалните гимназии. На втора позиция са учащите възрастни за придобиване на средно образование и III степен на професионална квалификация, които са 19.4% от учащите възрастни. Най-малък интерес възрастните проявяват към обучението за придобиване на IV степен на професионална квалификация в професионалните колежи и в платено обучение в професионални гимназии (Doklad za napredaka v sektora za uchene na vazrastni v Balgaria 2014, 2015).

През периода 18 ноември 2016 - 15 януари 2017 година е проведено трето по ред изследване на образованието и обучението на възрастни (Adult Education Survey) в България. Такъв вид изследване се провежда веднъж на 5 години във всички държави - членки на ЕС, по единна методология и чрез общ хармонизиран въпросник в съответствие с Регламент (ЕС) № 1175/2014 на Европейската комисия от 30 октомври 2014 година. Обхваната е представителна за страната извадка от 4 812 обикновени домакинства, като чрез пряко интервю успешно са анкетирани 6 530 лица на възраст 25 - 64 години, участващи във

формално образование или обучение. В изследването са включени широк кръг от теми: участие в различните форми на учене през целия живот (формално, неформално и самостоятелно образование и обучение), характеристики на обученията, пречки за участие, достъп до информация относно възможностите за образование и обучение, езикови умения, участие в културни събития.

От лицата в активна трудова възраст (25 - 64 години) във формално образование през последните 12 месеца преди наблюдението са записани 113.9 хил., или 2.9%. В сравнение с предходната вълна на изследването, проведено през 2011 г., се наблюдава повишение с 16.7 хил. лица, или със 17.2%. Жените в изследваната възрастова група по-често са участвали във формалното образование - 3.2%, отколкото мъжете - 2.6%. Във формалното образование или обучение най-висок е дялът на записаните за придобиване на образователно-квалификационна степен „магистър“ - 53.1 хил. лица, или 46.6% от всички записани.

Всеки участник е отделил средно по 448.9 учебни часа за участие във формално образование. 98.1 хил. от участниците (86.1%) са използвали учебни материали онлайн по време на обучението, а 75.6 хил. (66.4%) са контактували с преподаватели или с образователни институции посредством уебсайт или специално създадена за целта група в социалните мрежи.

- Достъп до информация относно възможностите за образование и обучение

През 2016г. 223.5 хил. лица (5.7%) на възраст 25 - 64 години са потърсили информация относно възможностите за образование и обучение, като жените са по-активни от мъжете - съответно 6.7 и 4.6%. Безплатна информация са получили 197.9 хил. - 41.0% чрез личен контакт на място („лице в лице“), а 35.9% дистанционно чрез интернет, телефон или имейл. Според източника, от който е получена безплатна информация, с най-висок дял са образователните институции (36.3%) и работодателите/организации на работодатели (24.9%)

- Пречки за участие във формално образование и обучение или в неформално обучение

Според резултатите от изследването 11.5% от населението на възраст 25 - 64 години са заявили нужда или желание за определено обучение, но не са успели да участват през последните 12 месеца преди изследването.

Основните причини (пречки) са: липса на свободно време (35.3%), твърде висока цена на образователната програма (20.9%) и липса на подходящо обучение за лицата (8.2%).

- Участие на населението на възраст 18 - 24 години в учене през целия живот

В съответствие с препоръките на Европейската комисия в обхвата на изследването на образованието и обучението на възрастни са включени допълнително лицата на възраст 18 - 24 години.

Около две трети (64.3%) от населението на възраст 18 - 24 години са участвали във формално образование през 2016 г.. От учащите на тази възраст най-висок е относителният дял на записаните се в образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ или „бакалавър“ - 66.9%. (Osnovni rezultati ot izsledvaneto na obrazovanieto I obuchenieto na vazrastni (treta valna, 2016 godina), 2017).

ИЗВОДИ

Темата за постигане на високо качество при обучението на възрастни е неизчерпаема и може да се разглежда от различни аспекти.

Резултатите от преведените изследвания потвърждават необходимостта от по-подробно проучване на условията на труд, уменията на възрастните, както и на изискванията за знания, умения и компетентности, придобити във формалното обучение.

В България е необходимо да се полагат трайни усилия за цялостно подобряване на качеството и ефективността на националната система за образование и обучение и потребността от промени в учебните планове и програми. Тази цел е дългосрочна и за нейното постигане е необходимо приемане на нови законодателни актове в областта на образованието и обучението, осигуряване на тяхното прилагане и внимателно проследяване на степента от въздействието им.

REFERENCES

Vazrastnite v sistemata na formalното obrazovanie. Politiki i praktiki v Evropa. (2011) Brussels: Izdatelstvo: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (**Оригинално заглавие:** *Възрастните в системата на формалното образование. Политики и практики в Европа, 2011.* Brussels: Издателство Education, Audiovisual and Culture Executive Agency Brussels), URL: https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/adult_report_2011_bg_0.pdf (Accessed on 05.03.2015).

Doklad za napredaka v sektora za uchene na vazrastni v Balgaria 2014, (2015). Sofia: Izdatelstvo MON (**Оригинално заглавие:** *ДОКЛАД ЗА НАПРЕДЪКА В СЕКТОРА ЗА УЧЕНЕ НА ВЪЗРАСТНИ В БЪЛГАРИЯ 2014, МОН, София, 2015.*

URL: http://ill.mon.bg/uploaded_files/Progress-report-2014.pdf (Accessed on 06.07.2016).

Napachnik na Eurostat "Klasifikacia na deinostite za obuchenie (2016). (**Оригинално заглавие:** *"Наръчникът на Eurostat „Класификация на дейностите за обучение" (2016).* (Classification of Learning Activities - Eurostat, - Manual - 2016 edition) URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-GQ-15-011> (Accessed on 16.07.2017).

Osnovni rezultati ot izsledvaneto na obrazovaniето I obuchenieto na vazrastni (tretа valna, 2016 godina), (2017). Sofia: Izdatelstvo NSI (**Оригинално заглавие:** *Основни резултати от изследването на образованието и обучението на възрастни (трета вълна, 2016 година), 2017, София, Издателство: НСИ*) URL: <http://www.nsi.bg> (Accessed on 11.09.2017).

Skill needs in Europe, Focus on 2020 Cedefop Panorama series; 160 Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, (2008),

URL: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5191>, (Accessed on 01.09.2017).

Terminology of European education and training policy. A selection of 100 key terms. CEDEFOP, (2008). URL: http://www.cedefop.europa.eu/files/4064_en.pdf (Accessed on 16.04.2017).